

4. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання : міжнародний документ від 18 грудня 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f48 (дата звернення: 25.10.2025).

5. Council of Europe. Analysis of the implementation of anti-torture recommendations: a step towards systemic changes in the penitentiary system in Ukraine. Kyiv, 2023. 84 p.

Комар Інна Миколаївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 206 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ПРО ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що свобода мирних зібрань є фундаментальним правом у Європейській конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ), що визначає його як право організовувати громадянами зібрання, через які вони зможуть висловити свої думки. При цьому Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово наголошував на тому, що це право є необхідним в демократичному суспільстві та має охоронятися державою. Тому доцільно розглянути практику ЄСПЛ щодо цього права.

Варто зазначити, що відповідно до ст. 11 ЄКПЛ, кожен має право на мирні зібрання та об'єднання з іншими особами. Зокрема, відповідно до ч. 2 цієї статті, здійснення цього права може бути обмежено. При цьому ЄКПЛ визначає вичерпний список таких підстав. Це може бути забезпечення національної та громадської безпеки, запобігання кримінальним правопорушенням, а також охорона здоров'я суспільства, захист прав та свобод інших осіб [1]. Тобто це чинники, які потрібні для функціонування демократичного суспільства. Таким чином, з огляду на це можна зазначити, що право на мирні зібрання не є необмеженим, проте такі обмеження мають відповідати законній меті та не бути непропорційними їй.

Вважаємо, що ключовим для розуміння загального впливу цих прав та їх захисту у рішеннях ЄСПЛ є те, що вони охоплюють право особи на свободу дій, тобто на захист від втручання з боку держави у певних сферах. Також доцільно виділити позитивне її зобов'язання забезпечувати дієву реалізацію цих прав, зокрема їх захист від інших приватних осіб, котрі можуть намагатися

завадити здійсненню цих прав. Зокрема, в п. 36 рішення по справі «Чумак проти України», ЄСПЛ зазначає, що право на свободу зібрань, передбачене статтею 11 ЄКПЛ, є однією з основних свобод у демократичному суспільстві, як і право на свободу вираження поглядів [2]. Тому це право не слід розуміти у вузькому сенсі. Воно стосується як приватних зустрічей, так і зборів у громадських місцях, які можуть бути стаціонарними або у вигляді процесії. Також це право може виконуватися окремими учасниками або організаторами подій.

Доцільно виокремити й те, що право на свободу мирних зібрань не може здійснюватися без відповідних обов'язків, які покладаються на державу, зокрема на її уповноважені органи. Серед таких обов'язків є позитивні зобов'язання адміністративних органів, які полягатимуть у захисті зібрань, зокрема від учасників контрзібрань, від осіб, які не підтримують погляди учасників мирного зібрання тощо. Для прикладу, у справі «Платформа «Лікарі за життя» проти Австрії» Суд розглянув позитивне зобов'язання держави гарантувати захист групам, які здійснюють своє право на свободу мирних зборів [3].

Австрійський уряд дозволив організації провести демонстрацію проти абортів у певному місці. Після цього сама організація подала прохання змінити місце проведення демонстрації на інше, яке виявилось менш зручним для ефективного контролю за натовпом. Уряд погодився з цим, але не зміг забезпечити належного захисту учасникам зібрання, про що попередив їх. Схожі проблеми виникали й під час проведення другої демонстрації. ЄСПЛ постановив порушення ст. 11 ЄКПЛ, оскільки зазначив, що Австрія відповідала за забезпечення охорони груп, які реалізовували своє право на мирні зібрання.

Таким чином, неналежний захист учасників мирних зібрань, є порушенням позитивного зобов'язання держави у цій сфері. Зокрема, щоб право на мирні зібрання захищалося як з боку держави, так і з боку ЄСПЛ, таке зібрання має бути по-справжньому мирним [4, с. 63]. Адміністративні органи мають використовувати всі наявні у них організаційні, технічні та людські засоби, щоб забезпечити безпеку учасників зібрань, тим самим виконуючи їхнє право на свободу мирних зібрань. Щодо заборони реалізації цього права варто зазначити те, що вона є найважливішою з усіх можливих обмежень у реалізації права на свободу мирних зібрань. Тому особи, які мають повноваження приймати такі рішення, мають дуже об'єктивно, ретельно та всебічно підходити до цього питання, правильно оцінюючи вплив, який може завдати зібрання. Підстави для заборони мирних зібрань чітко визначені в ЄКПЛ, і вказаний у ній перелік є повним. Зокрема, у справі «Станков і Об'єднана організація Македонії «Ілїнден» проти Болгарії» ЄСПЛ зазначив, що список винятків, що виникають у праві на свободу вираження думок та зібрань у статтях 10 та 11 ЄКПЛ, є повним. Визначення цих винятків обов'язково має обмежувальну природу та використовується лише у вузькому сенсі [5]. Таким чином, ЄСПЛ, встановлюючи баланс між інтересами держави, передбаченими статтею 11 ЄКПЛ, та інтересами забезпечення прав особи або об'єднання (групи) осіб, також враховує альтернативні способи врегулювання або

покарання за недопустиму поведінку або дії, якщо вони вчинені.

Це пов'язано з тим, що будь-яка демонстрація у громадському місці неминуче спричиняє певні зміни у звичному житті громадян, включаючи стримування руху транспорту, і особливо важливо для органів публічної влади, продемонструвати певний ступінь терпимості щодо мирних зібрань, право на які закріплене ст. 11 Конвенції. При цьому таке зібрання не повинно зачіпати та обмежувати будь-яких нагальних громадських потреб. Зокрема, в справі «Платформа «Лікарі за життя» проти Австрії» [3], про яку згадувалося раніше, та справі «Букта та інші проти Угорщини» [6], згадується про те, що здійснення мирних зібрань, незалежно від того, чи було вони дозволені чи схвалені, не повинно порушувати сутність цього права, оскільки мета процедури – дати органам влади можливість вжити обґрунтовані та відповідні заходи, щоб забезпечити мирний перебіг мирних зібрань.

Доцільно виділити, що Україна не має спеціального закону, який регулював би питання мирних зібрань, хоча вже багато разів виникали ініціативи щодо його прийняття. Питання про необхідність такого закону – це дискусійне питання, оскільки є різні думки на рахунок цього. Однак враховуючи принцип прямої дії конституційних норм, нічого не заважає використовувати свободу зібрань саме з основ конституції. Це підтверджено ЄСПЛ, який у п. 55 справи «Веренцов проти України» зазначив, що хоча Суд згоден, що державі може знадобитися деякий час для прийняття законодавчих актів під час перехідного періоду, але ЄСПЛ не може погодитися з тим, що затримка близько двадцяти років є прийнятною, особливо коли мова йде про свободу мирних зборів [7].

Таким чином, ЄСПЛ підкреслив необхідність швидких та конкретних реформ у законодавстві України для здійснення гармонізації законодавства з його практикою та висновками, а також вимогами статті 11 Конвенції. Таку ж позицію він зазначив і в справі «Шмушкович проти України» [8]. Зокрема, в даному контексті доцільно зазначає О.В. Когут: «Існує нагальна потреба законодавчого врегулювання основного порядку реалізації права на свободу мирних зборів. Це є не лише завданням України перед своїми громадянами, а й міжнародним зобов'язанням та рішенням ЄСПЛ» [9, с. 89].

Тому доцільно говорити про те, що аналіз рішень ЄСПЛ стосовно ст. 11 ЄКПЛ дозволяє дійти висновку про покладення на державу деяких позитивних обов'язків та дозвіл на припинення масових акцій лише за умов наявності дійсної небезпеки виникнення порушень громадського порядку чи обстоювання прав інших осіб при належному обґрунтуванні такого припинення, а також про те, що ЄСПЛ закликає держави приймати відповідне законодавство щодо свободи мирних зібрань.

Отже, практика ЄСПЛ щодо свободи мирних зібрань постійно розвивається, а рішення приймаються в залежності від конкретної ситуації з балансуванням між захистом цього права та інтересами держав. Також ЄСПЛ неодноразово звертався до питання регулювання свободи зібрань у національному законодавстві країн-учасниць Конвенції, зокрема і України, висловлюючи конкретні вимоги щодо норм, які обмежують цю свободу.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція з прав людини: Конвенція від 04.11.1950, № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 05.11.2025).
2. Справа «Чумак проти України» (Заява № 44529/09): Справа від 06.03.2018, № 974_e02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e02#Text (дата звернення: 05.11.2025).
3. Платформа «Лікарі за життя» (Заява № 10126/82) проти Австрії: Справа від 21.06.1988. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57558> (дата звернення: 05.11.2025).
4. Тополевський Р. Б. Право на мирні зібрання: Європейські стандарти реалізації. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №12. С. 61-63.
5. Stankov i United Macedonian Organisation Ilinden проти Болгарії (Заяви № 29221/95 і №29225/95): Справа від 02.10.2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196572> (дата звернення: 05.11.2025).
6. «Букта та інші проти Угорщини» (Заява №25691/04): Справа від 17.07.2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117766> (дата звернення: 06.11.2025).
7. Веренцов проти України (Заява №20372/11): Справа від 11.04.2013, № 974_945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text (дата звернення: 06.11.2025).
8. «Шмушкович проти України» (Заява № 3276/10): Справа від 14.11.2014, №974_990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_990#Text (дата звернення: 06.11.2025).
9. Когут О. В. Право на свободу мирних зібрань. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції, 17 квітня 2021 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 85-90.

Кретініна Ольга Олександрівна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 205 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чижев Денис Анатолійович,

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОСВІТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Конституційне право громадян на освіту є одним із ключових соціальних